

ХЕНРИХ АЛТОВ
ПОЛИГОН „ЗВЕЗДНА РЕКА“

Превод от руски: [Неизвестен], 1962

chitanka.info

Над изпитателния полигон „Звездна река“ висяха сиви, разкъсани облаци. Вятърът гонеше по бетонните пътеки мътни потоци вода. От планината повя хлад и към полунощ заваля сняг. Снегът се топеше, падайки на мократа земя. Снежинките оставаха само на металическите форми на Излъчителя. Излъчителят и двестаметровото съоръжение се откри на черното небе като гигантски чертеж.

Човекът вървеше и машинално обикаляше локвите.

— Още четири години! — прошепна той.

Гледаше гигантския конус на Излъчителя и мислеше, че преди седемнадесет години тук нямаше нищо. Преди седемнадесет години Излъчителят съществуваше само в неговото въображение.

Снежинките трептяха в лъчите на прожекторите. Човекът машинално следеше техния полет. Изведнъж си припомни бурята, която предизвика неговото откритие преди две десетилетия. Той пръв каза — „Скоростта на светлината не е предел...“ Отначало не спориха с него. Просто не приеха сериозно опитите му. Тогава той публикува изчисленията си и бурята започна. Неговите противници се опираха на опитите на Майкелсон, на десетки, стотици аналогични опити, потвърждаващи крайната величина на скоростта на разпространението на светлината. Той отговори с нови изчисления. Зад дългите редици от формули стоеше всъщност проста мисъл. Скоростта на звука във въздуха не е голяма — 332 метра в секунда. Но при взривовете, когато възниква огромно налягане, звуковата вълна се разпространява в началото със скорост двадесет-тридесет пъти по-голяма от обикновената. Подобно нещо става и със светлината. Това има своя закономерност: всеки физически закон действа в определени граници. Даже законът за притеглянето, наречен някога „всемирен“, се оказва в мащабите на макросвета. Майкелсон, Милер, Пикар, Илингворт, Томашек — всички те са правили опити със светлинни източници с не голяма сила. В тези условия скоростта на светлината действително не превишава 300,000 км/сек. Но при звездните катастрофи — при внезапните избухвания на нови и свръхнови звезди — светлината за известно време се разпространява с „взривна“ скорост. Така говореха изчисленията. Излъчителят, възвишаващ се в центъра на полигона, трябваше да докаже, че за взривните импулси с много голяма енергия, светлинният праг е преодолим.

... Машинално заобикаляйки локвите, човекът вървеше по бетонната пътека, обкръжена от ниски, вечно зелени храсти.

Той не забелязваше, че джобният му радиотелефон отдавна даваше сигнали. Те му се струваха като далечен вик на изплашена птица. Птицата викаше все по-високо и настойчиво, не му даваше да се съсредоточи и накрая той я чу. Извади от джоба си радиотелефона и завъртя регулатора. На малкия като кибритена кутийка екран, се появи развълнуваното лице на дежурния инженер.

— При вас е дошъл секретарят на Научния съвет на академията.

— Добре. Предайте... моля ви, предайте, че съм на южната алея.

Човекът прибра радиотелефона, седна накрая на една скамейка и уморено разтри очите си. В тази нощ беше разрешил проблемата, която го занимаваше вече няколко месеца. Да, в системата на магнитната защита нещо трябва да се измени. Тогава четирите години щяха да се превърнат в двадесет месеца.

Двадесет месеца — каза си той, опитвайки се да разгледа върха на конуса. — Но аз ще измисля още нещо. Тогава месеците ще бъдат не двадесет, а девет. Или седем...

И той изведнъж почувствува как силно биеше сърцето му. Винаги се вълнуваше, мислейки за момента, когато всичко ще бъде готово.

Той се обърна, видя женска фигура и стана.

Жената беше много млада, много по-млада от него. Снегът падаше върху черните ѝ коси, подредени във висока, вдигната над главата прическа. Лицето на жената беше меко, добро и затова резките бръчици в ъглите на очите ѝ, се струваха чужди, случайни.

Жената тихо каза:

— Здравейте!

Той я погледна и изненадан отстъпи назад. Не вярваше на очите си.

— Значи ти си... секретар на Съвета?

— Трети месец вече — отговори тя. — Не знаеше ли?

Той не отговори.

— Отдавна не сме се виждали — нерешително каза тя.

— Деветнадесет години — отговори той. — Деветнадесет години. Това беше тук... помниш ли?

Тя кимна с глава.

— Помня. Тогава тук беше пустиня. Ние измисляхме името на полигона.

— Някъде тук имаше река — продължаваше тя. — По-право — малка рекичка. В нея се отражаваха звездите. Много, много звезди.

Те седнаха на мократа от снега скамейка.

— Да — безразлично произнесе той.

— Стана катастрофа с подземохода. Ти, разбира се, знаеш?

— Не!

— Аз ще ти обясня — каза тя след кратко мълчание. — Това е експериментален подземоход. Съвършено нова конструкция. По-рано се спускаха на три-четири километра. Тази машина проби дълбочина от 36 километра. Предполагаха, че тя ще достигне до 40 километра, но машината се повреди. Ти... слушаш ли?

Тя се взираше в тъмнината и не можеше да види лицето му.

— Да — отговори той — слушам.

— Те имат малко кислород — продължи тя. — Част от запасите им са унищожени. Всеки час е скъп... За механичен пробив няма време. Остава само един способ — електропробивът.

— Зная — оживи се той. — Зная! Но нищо няма да излезе! Затова се иска огромно количество енергия. Да се пробие земната кора... Сега си спомням. Опитите се проведоха на дълбочина до двадесет километра. Да, да... тези опити поглъщаха много енергия. Аз тогава протестирах и опитите се прекратиха. Енергията я дадох на него — той махна с ръка към Излъчителя. — Кога беше това?... Преди осем години. Да, преди осем години.

— Енергия има — възрази жената. — Енергия има в батериите на твоя полигон. Нима ти...

Той стана и се отдалечи от скамейката. Попита, без да се обръща:

— Така ли е заповядал Научният съвет?

— Не — отговори тя. — Това не е заповед. На заседанието на Съвета всички се изказаха да използваме енергията от твоите батерии. Но единодушно приеха условие: да се използва, ако ти се съгласиш.

— Не съм съгласен. Да допуснем, че дам енергията, натрупана за седемнадесет години. Добре. Вие ще вземете енергията и трима души ще бъдат спасени. И така, ние губим натрупаната за седемнадесет години енергия, за да запазим трима души... Ти знаеш, енергията,

натрупана тук, е нужна за решаващ експеримент. Да се овладеят свръхсветлинните скорости, значи да се открие за човечеството пътят към най-отдалечените галактики. Но същността не е в това. Космическите кораби често загиват поради недостатъчна мощност на двигателя. Да се поставят на корабите нови двигатели това е крайната цел на моите изследвания. Както виждаш тук има строга сметка. В единия случай ще загинат трима души, но науката ще се впусне напред, ще даде на техниката средства, които в бъдеще ще предотвратят гибелта на стотици, може би хиляди хора. В другия случай имаме възможност да спасим трима души, но губим седемнадесет години и това неизбежно, пряко или косвено, ще доведе до човешки жертви... Разбра ли ме?

— Да — тихо отговори жената. — Страшно ми е, че ти си такъв.

Той се усмихна и погледна към нея:

— Имаш ли някакви разумни доводи?

— Да! — каза тя след продължително мълчание. — Имам! Ти си прав: за космическите кораби трябва мощни двигатели. Мощните двигатели ще открият пътя към галактиките, ще намалят катастрофите. Но всичко това е в бъдещето. Следователно има време.

Той снизходително се усмихна.

— Ти се усмихваш — тъжно каза тя. — Много пъти е бивало така! Аз чувствавам, че ти не си прав, а не мога да го докажа... С тебе трудно се спори. И все пак човешкият живот е по-важен от твоя опит. Науката съществува за хората.

— Книжна истина — рязко я прекъсна той. — Аз също правя експерименти не за забава.

— Трудно ми е да споря с теб. Но аз... аз започвам да мисля, че твоят експеримент сега само ще задържи развитието на науката.

— Защо?

Тя не отговори веднага. Стоеше съвършено неподвижно и снежинките падаха върху ресниците ѝ.

„Колко е странно — мислеше той. — Ще минат 40 или 50 години и мощният Излъчител ще се стори на хората грозен и смешен, а красотата на човека, ето тази красота и след хиляда години ще поражда радостно изумление... А ако под земята заедно с тримата беше и тя?...“

За момент му се стори, че на осветения край на скамейката няма никого — само изтъкано от светлината видение.

— Аз ще ти обясня — каза жената. Тя се стараеше да говори спокойно, премисляйки всяка дума. — Аз ще ти обясня на понятния на тебе език на логическите доводи... Хората развиват науката. Сега те отиват на риск, на подвиг, знаейки, че в случай на необходимост ще бъде направено всичко възможно, за да им бъде оказана помощ. Говоря не само за тези, които стоят сега там долу, в кабината на подземохода. Говоря за екипажите на космическите кораби, за експедициите в далечните планини, за строителите на подводните градове. Те твърдо знаят, че в трудните моменти всички ще ги поддържат. Това умножава силите им. Развитието на техниката в известна степен зависи от това, че хората вярват в човечеството. Ако един път тази вяра бъде загубена... Ти разбираш ли? Днес ние няма да дадем енергията от твоите батерии, а утре някой ще се поколебае — да отиде ли на риск; на друг дързостта и смелостта ще намалее. И така ще става във всички области на науката, навсякъде, където воюваме с природата.

Тя продължаваше да говори, но той не чуваше нищо.

— Стига! — глухо произнесе той. — Възможно е ти да си права. Ти помниш какъв бях аз преди двадесет години. И ето сега... Аз съм почти старик, а ти си млада като по-рано. За същото време. Този Изчислител ми отне всичко. И тебе, и целия ми живот.

— Не — възрази тя. — Аз сама...

— Нека е така — побърза да се съгласи той. — Нека е така. Излъчителят не е виновен, че те загубих. Седемнадесет години аз стоя на полигона. Седемнадесет години! Разбира се, помагаха ми. Помагаха ми повече, отколкото аз исках. Но хиляда най-добри музиканти не биха свирили така, както би могъл да свири един гениален музикант!

— Зная! — с усилие произнесе тя.

— Тук ми беше трудно — продължи той. — Но аз разбрах, че за своите способности, за своя мозък нося отговорност пред хората. Аз бях длъжен да използвам мозъка си до пълния коефициент на полезното му действие. Аз работех по 18 часа в денонощие. И всяка секунда от тези осемнадесет часа заставях мозъка си да работи с пълно напрежение...

Той помълча, после неочаквано се разсмя:

— Понякога ми се искаше да почивам... Но знаех, че нямам право да заставям тази машина да бездействува. — Той почука с пръст челото си. — Работата ми изискваше самотност. Това, което аз правех, лежеше някъде на границата между теоретичната физика и философията. Осмисляне на общите идеи, откриване на общи принципи... Така или почти така е работил някога и Айнщайн. Аз не се нуждаех от лаборатории, не трябваше да заминавам с експедиции... Донасяха ми избрана информация. Някъде правеха нужните ми изчисления... Отначало имах другари, сътрудници. Но с всяка изминала година задачата ми се усложняваше. Енергия, енергия, енергия! В борбата за енергия аз не можех да загубя десет минути за дружеска беседа и така останах без приятели. А сътрудниците... почти не ги виждам. Ние говорим от разстояние. Някой си строи части за Излъчителя — нима мога да отида в завода? Други работят изчислителните машини — нима мога да отида да разговарям с тези хора?... Седемнадесет години! Вероятно този път би могъл да се премине — без такова напрежение — за тридесет години. Аз преминах този път за седемнадесет години и скъпо го заплатих.

— Ако ти бе работил с хората — възрази жената, — този път би могъл да преминеш за 12 години. Или за 10. Не си ли мислил за това?

— Не — отговори той. — И сега не мисля! Разбери: аз не се оплаквам и за нищо не съжалявам. Това е голямо щастие — постоянно да живееш във вихъра на идеите, със силата на ума си да се промъкваш в още непозната за човека област. За нищо не съжалявам. Това е моят живот. Да! Но ето, ти идваш и искаш да зачеркна всичко. С един замах. С едно съгласие.

Там загиват трима души. Те са посветили живота си на решението на някаква научна задача. Аз също посветих живота си на решението на такава задача. И ти искаш да ги спасиш. Това е благородно. Много е благородно. Но разбираш ли, че тогава ще загина аз? Аз не мога да чакам още седемнадесет години. Моят живот си отива... Кажете: справедливо ли е да ги спасиш с цената на моя живот? Моята работа също е важна. Вероятно моите седемнадесет години струват колкото тяхното спускане на 36 км дълбочина. Тогава защо за тях да, а за мене — не? Защо?

Жената не отговори. Тя гледаше снега и мислеше, че там под земята трима души се задушават от топлината.

Снегът постепенно се натрупваше по земята. В началото се появиха бели ивици по края на алеята после бялата покривка се разпростря по асфалта, обхвана свободната част на пейката. Снежинки покриха и широките листа на храстите. Конусът на Излъчителя стана съвсем бял. Снегът се натрупваше по дрехите на мъжа и жената.

— Добре — каза жената, като чистеше коленете си от навалялия ги сняг, — ще предам на Съвета решението ти. Сега си отивам. Никой няма да вземе батериите ти. Но аз съм длъжна да ти кажа какво мисля за това. Впрочем, това е мое лично мнение и ти можеш...

Той рязко махна с ръка.

— Говори!

Жената дълго мълча. Той я гледаше и мислеше: „Нима все още я обичам?“ Вече толкова години не си спомняше за нея. И ето сега тя дойде — и отново сърцето боли, отново настъпва мъчителното чувство на загуба.

— Трудно ми е да ти кажа всичко — започна жената. — Но ще ти кажа.

— Говори — прошепна той. Искаше му се да слуша нейния глас.

— Ти се измени много. — Тя говореше като гледаше право пред себе си. — Ти престана да бъдеш човек и комунист. Страхувам се, че скоро ще престанеш да бъдеш и учен. Не, сега слушай! Ти сам искаше. Слушай... По-рано ти живееше за хората. Ти приличаше на тези, които някога са закривали амбразури с телата си. Днес ти не би направил това.

— Грещиш! — отговори хладно той.

— Не, не греша. Ти би пресметнал, че за благо на хората трябва да запазиш мозъка си. И за благо на хората не би спасил другарите си! Ти добре знаеш аритметиката на логическите пресмятания и съвсем си забравил висшата математика на човешките отношения. Там, зад очертанията на полигона всички смятат, че твоят живот е подвиг. Само заради това Съветът остави последната дума на тебе. Но ние не сме знаели, че твоят живот отдавна е престанал да бъде подвиг. В това се състои нашата вина. Да, твоята работа изисква самотност. Но не такава, каквато си създаде ти. Стана така, че ти постепенно започна да не забелязваш това, което те заобикаля. Ти искаш похвала за това, че си живял и работил в самотност. Ти мислиш, че като си дал своя ум на хората, това те оправдава. Но отдавна ти си

престанал да работиш за хората. Престанал си да мислиш за тях. Работата ти е станала за тебе самоцел. Колкото и да си гениален, това е неппростимо. Ти направи за седемнадесет години това, за което на други би било необходимо три пъти повече време. Но нима ти работеше сам?! На тебе не ти оставаше време да се заинтересуваш за тях, за другите... А те събираха тази енергия. Аз говоря за всички хора на земята. Седемнадесет години те събираха всяка частица енергия за твоите батерии! Те се отказваха от много примамливи проекти — за твоите батерии! Те мислеха, търсеха, строяха... Всички заедно дадоха неизмеримо повече от това, което даде ти. И те искаха да дадат още по-много. Ако не беше станала катастрофата, след една седмица ти би започнал да получаваш тройно повече енергия. Така решиха хората, макар че ти нямаше време да поговориш с тях.

— Така ли е... решено?

— Да, проектът е утвърден. Сега ти казваш, че Излъчителят е станал твоя живот. Хората знаят това. А известно ли ти е на тебе колко души са отдали живота си на Излъчителя?

— Не преувеличавай — спокойно възрази той. — На полигона не е имало нито един нещастен случай.

Жената се усмихна тъжно:

— Преди една година загина синът ми при катастрофа с термоядрена станция. Те бързаха да я завършат. Бързаха много... Да, енергията, събрана в твоите батерии, струва скъпо, много скъпо.

Жената стана:

— Ако решаваше екипажът на подземохода, батериите щяха да останат у тебе. Даже Съветът ти остави последната дума. Напразно! И така да е! Ние ще минем и без твоите батерии, със своите запаси...

— Всички запаси се предаваха тук. Вие нямате почти нищо.

— Имаме! Преди шест часа по цялата земя е прекратено изразходването на всякаква енергия.

Той внимателно се вгледа в нея и поклати глава:

— Ще закъснеете.

— Не. Ние спряхме всички заводи. Прекратихме почти всички работи. Отменихме полетите на всички космически ракети. Изключихме светлината на всички градове. Никой, ти чуваш ли, никой не възрази, не се оплака... Всичко спря! И хората сами дават енергията, която имат в батериите за лично ползване. Всичко — от

гигантските термоядрени станции, до портативните туристически генератори — работи за спасението на тези трима души.

— Ще закъснеете — упорито повтори той.

— Не, ние ще ги спасим. Без твоите батерии. Ти сам виждаш, че не сме прекъснали подаването на тока тук, за твоя Енергоцентър. Прозорците на зданието ти светят. И тази алея е осветена. А там по улиците няма светлина, театрите са затворени, музеите и лабораториите — също. И децата в този момент мислят само за енергия.

— Няма да успеете. Тридесет и шест километра...

— Да, тридесет и шест! Ще помъчим да се промъкнем там. Ние сме много. Една снежинка е нищо, дори ако е голяма. Но когато те са много и заедно... Така е и с хората. На земята има осем милиарда души. Не, сгреших — осем милиарда без един човек. Тебе не трябва да те включваме в това число. Ти загуби това право.

Тя се обърна и си тръгна. Той остана седнал. Снегът постоянно заличаваше следите от стъпките й...

— Сняг... — учудено произнесе човекът. Едва сега той забеляза, че валеше сняг.

Машинално стана и се отправи към централната площадка. По лицето му се стичаше вода: това му пречеше да мисли и той с досада я изтри с ръка. Централната площадка беше покрита с бяла снежна покривка. Лъчите на прожектора сега му се струваха ослепително бели. „Лошо, много лошо — помисли човекът — няма никакво време“.

Той извади радиофона и натисна копчето.

— Слушайте ме внимателно — каза той на дежурния инженер. — Предайте веднага на Научния съвет, че батериите на полигона „Звездна река“ се предават за спасяване на подземохода. След това прекратете приемането на енергия. Изключете светлината на територията на полигона. Всичката светлина, до последната лампа.

— Да! — кратко отговори инженерът.

Той вероятно очакваше тези разпореждания и те не го учудиха.

— Колко души има на полигона?

— Дванадесет — отговори инженерът и позабавяйки се, добави:
— С вас.

— Добре. Съобщете на всички: заемаме се с подготовка на батериите за транспортиране. Впрочем... В тази работа могат да

вземат участие само желаещите.

Инженерът едва забележимо се усмихна и отговори:

— Ще бъде изпълнено.

— Защо се усмихвате? — запита човекът. — Струва ми се, че не съм казал нищо смешно.

— Не, не! — бързо отговори инженерът. — Просто всички са се събрали. Чакаме само вас.

„Хлапак“ — беззлобно помисли човекът и изключи радифона.

Снеговалежът ставаше все по-силен и по-силен и приличаше на проливен дъжд — снежинките се сливаха в плътни бели струи. Но всичко това ставаше в абсолютно безмълвие. „Тишина. Страшна тишина“ — помисли човекът. За първи път от много години мислите му течаха бавно и безпорядъчно. „Гласът ѝ съвсем не се е изменил. Мирише на студено. Нима снегът има миризма... Днес не прелетя рейсовият реоплан. Значи полетите също са прекратени... А синът ѝ навярно е приличал на нея...“

Той се спря и заслони очите си с ръка, започна да разглежда конуса на Излъчителя. Изведнъж с голяма яснота той си представи това, което така дълго чакаше. Конусът припламна с ярка светлина и като ослепителен лъч, пронизвайки облаците, се устреми към звездите.

Внезапно настъпи тъмнина. Човекът затвори очи и уверено тръгна напред. Когато очите му свикнаха с тъмнината, той ги отвори и погледна към Излъчителя. С труд биха могли да се различат смътните бели петна. В тъмнината той наподобяваше грамаден заснежен бор.

Човекът извади радифона и настрои екрана.

— Да? — запита дежурният инженер.

— Свържете се със секретаря на Съвета — каза човекът. — Неговата машина е някъде по пътя. Предайте от мое име, че на Земята има осем милиарда души, без никакъв остатък. Разбрахте ли?

— Да — невъзмутимо отговори инженерът. — Трябва да предам на секретаря на Съвета, че на Земята има осем милиарда души. Без остатък.

Разказът е публикуван в списание „Наука и техника за младежта“, брой 1 от 1962 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.